

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน

พระพุทธศาสนา

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

พระพุทธไสยาสน์ ศิลปะล้านช้าง วัดโสมนัสราชวรวิหาร
อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

ISBN
พิมพ์ครั้งที่ ๑ จำนวน ๓๐,๐๐๐ เล่ม
พ.ศ. ๒๕๕๔

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว

๒๒๔๙ ถนนลาดพร้าว แขวงสะพานสอง เขตวังทองหลาง กรุงเทพฯ ๑๐๓๑๐
โทรศัพท์ : ๐ ๒๕๓๘ ๓๐๓๓, ๐ ๒๕๑๔ ๔๐๓๓ โทรสาร : ๐ ๒๕๓๙ ๙๙๕๖

จัดจำหน่าย : องค์การค้าของ สกสค.

๖๙ อาคาร ๙ ถนนราชดำเนินกลาง แขวงบวรนิเวศ
เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐

โทรศัพท์ : ๐ ๒๖๒๙ ๑๙๑๐-๑๑ โทรสาร : ๐ ๒๒๘๐ ๓๖๘๐, ๐ ๒๒๘๒ ๕๘๓๐

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์

คำนำ

กระทรวงศึกษาธิการได้มีคำสั่งให้ใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความ เป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรง เป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพและ การศึกษาตลอดชีวิต

หนังสือเรียนยังคงมีความจำเป็นต่อการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำหนังสือเรียน พระพุทธศาสนา มี พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ- ราชวิทยาลัย เป็นประธานกรรมการ และผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายสงฆ์และฆราวาส เป็นกรรมการ ดังรายนามที่ปรากฏท้ายหนังสือนี้

หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ เล่มนี้ มีเนื้อหาสาระ ครบถ้วนตามมาตรฐาน ตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้แกนกลางในสาระ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม กลุ่ม สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ยึดพระรัตนตรัยเป็นแกนกลางในการเรียนรู้ โดย จะต้องจัดการเรียนรู้ตามหลักอริยสัจ ๔ ใช้ชีวิตของผู้เรียนเป็นตัวตั้ง การจัดการเรียนรู้นี้มุ่งเน้นให้ผู้เรียน น้อมนำหลักธรรมมาปฏิบัติในชีวิตจริง สามารถแก้ปัญหาชีวิตและพัฒนาปัญญาโดยใช้โยนิโสมนสิการเป็น ตัวขับเคลื่อน เนื้อหาของหนังสือเรียนเล่มนี้แบ่งเป็น ๓ หน่วยคือ หน่วยพระพุทธ หน่วยพระธรรม และหน่วยพระสงฆ์

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานหวังว่าหนังสือเรียนเล่มนี้ จะช่วยให้ผู้สอนสามารถ จัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุตามจุดหมายของหลักสูตร และยินดีรับข้อเสนอแนะ เพื่อพิจารณาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นในโอกาสต่อไป ขอกราบขอบพระคุณ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ประธานกรรมการ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดทำหนังสือเรียนเล่มนี้ จนสำเร็จ ลุล่วงด้วยดี ไว้ ณ โอกาสนี้

(นายชินภัทร ภูมิรัตน)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

๒๑ มกราคม ๒๕๕๔

คำชี้แจง

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ มาตรา ๒๗ วรรคแรก กำหนดให้มีการจัดทำ “หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดี ของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ” ดังนั้น เพื่ออนุวัติตามพระราชบัญญัติการศึกษานี้ ในส่วนที่เกี่ยวกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานของรายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา ซึ่งอยู่ในสาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม กระทรวงศึกษาธิการ และคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ดำเนินการทบทวนหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ เพื่อพัฒนาไปสู่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยดังกล่าว และข้อมูลจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔) มาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรให้มีความเหมาะสมชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดตัวชี้วัดที่กำหนดในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ จึงได้มีคำสั่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ ๙๓/๒๕๕๓ ลงวันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๓ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำหนังสือเรียนพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ คำสั่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ ๒๒๐/๒๕๕๓ ลงวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำหนังสือเรียนพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ (เพิ่มเติม) และคำสั่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ ๑๖๓๐ / ๒๕๕๓ ลงวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๓ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำหนังสือเรียนพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ (เพิ่มเติม) โดยมีพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นประธานกรรมการ มีอำนาจหน้าที่ในการจัดทำหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนาในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

กระทรวงศึกษาธิการ ได้มีคำสั่งให้ใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต

อนึ่ง มีสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรปรับปรุงใหม่นี้ว่า กรอบความคิดในการจัดทำนี้ยึดพระรัตนตรัย คือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นแกนกลางในการเรียนรู้ โดยกำหนดมาตรฐานการจัดการศึกษาตามหลักโอวาท ๓ ไตรสิกขา และอริยสัจ ๔ ไปพร้อมกัน เพราะฉะนั้น หนังสือเรียนแต่ละชั้นจึงมีหน่วยการเรียนรู้ ๓ หน่วยตามองค์ ๓ ของพระรัตนตรัย การเรียนการสอนจะต้องมีความเชื่อมโยงกัน และนอกจากการทำความเข้าใจเนื้อหาแล้ว ยังมุ่งเน้นให้รู้จักวิเคราะห์และสามารถนำไปใช้กับการดำเนินชีวิตได้ถูกต้องสมบูรณ์เหมาะสมด้วย

ขออนุโมทนาขอบคุณกรรมการทุกคนที่มีส่วนร่วมในการทำหนังสือเรียนนี้โดยทั่วกัน

(พระธรรมโกศาจารย์)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ประธานกรรมการ

สารบัญ

	หน้า
หน่วยที่ ๑ พระพุทธ	
บทที่ ๑ ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา.....	๓
บทที่ ๒ สรูปและวิเคราะห์พุทธประวัติ.....	๒๗
บทที่ ๓ ชาดก.....	๔๑
บทที่ ๔ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา.....	๔๙
หน่วยที่ ๒ พระธรรม	
บทที่ ๕ พระไตรปิฎก.....	๖๕
บทที่ ๖ พระรัตนตรัย : พระธรรมคุณ ๖.....	๗๓
บทที่ ๗ ทุภษ : ชั้น ๕ (อายุตนะ).....	๗๙
บทที่ ๘ สมุทัย : หลักกรรม (สมบัติ ๔, วิบัติ ๔) อกุศลกรรมบถ ๑๐ อบายมุข ๖.....	๘๕
บทที่ ๙ นิโรธ : สุข ๒ อย่าง (สามีสสุข, นิรามิสสุข).....	๙๓
บทที่ ๑๐ มรรค : บุพพนิมิตของมัชฌิมาปฏิปทา ๗ ดรณธรรม ๖ กุศลวิภูษิตธรรม ๔ กุศลกรรมบถ ๑๐ สติปัฏฐาน ๔ มงคล ๓๘ ว่าด้วยประพฤติธรรม เว้นจากความชั่ว เว้นจากการดื่มน้ำเมา.....	๙๗
บทที่ ๑๑ พุทธศาสนสุภาษิต.....	๑๐๗
บทที่ ๑๒ การบริหารจัดการและเจริญปัญญา.....	๑๑๑
หน่วยที่ ๓ พระสงฆ์	
บทที่ ๑๓ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง.....	๑๒๕
บทที่ ๑๔ ศาสนพิธี.....	๑๔๕
บทที่ ๑๕ หน้าทีชาวพุทธ.....	๑๖๑
บทที่ ๑๖ มรณาทชาวพุทธ.....	๑๖๕

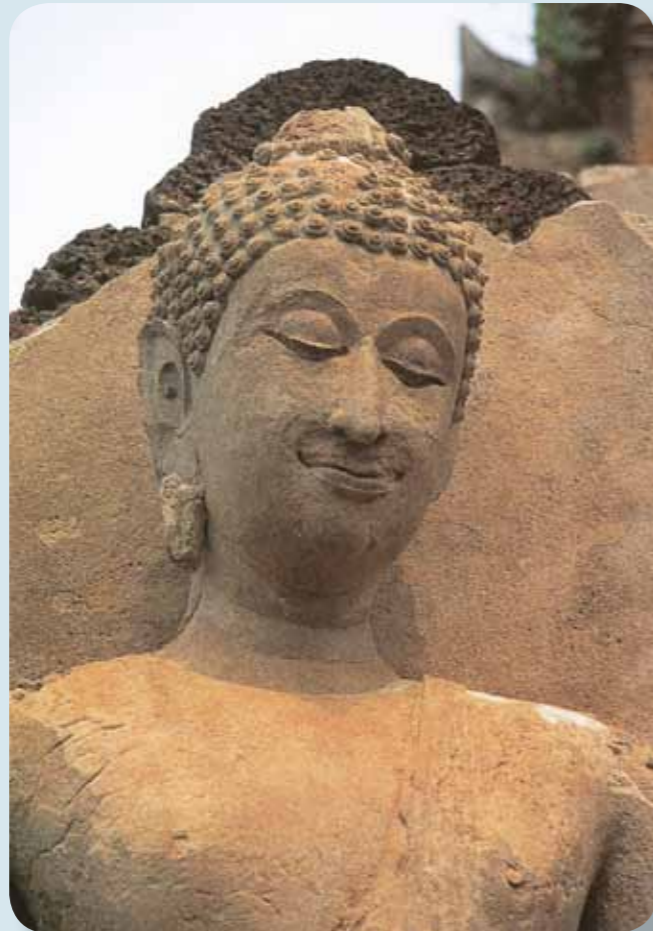

	หน้า
บรรณานุกรม.....	๑๗๕
ภาคผนวก	
๑. ข้อเสนอแนะการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑.....	๑๘๐
๒. แผนผังสาระการเรียนรู้ พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒.....	๑๘๘
๓. มาตรฐานและตัวชี้วัด รายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒.....	๑๘๙
๔. แนวการเรียนรู้หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒.....	๑๙๐
๕. แนวการวัดและประเมินผลรายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา ตามหลักอริยวัฑฒิ ๕ ชั้นมัธยมศึกษา.....	๒๐๓
๖. แบบวัดและประเมินผลรายวิชาพื้นฐาน พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒	๒๐๕

หน่วยที่ ๑

พระพุทธ

พระพุทธรูปปางลีลา หน้าพระปรางค์
วัดพระศรีรัตนมหาธาตุสุโขทัย อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย

ในหน่วยที่ ๑ นี้ นักเรียนจะได้ศึกษาประวัติพระพุทธศาสนา ในช่วงที่เผยแพร่เข้าสู่ประเทศเพื่อนบ้านและการนับถือพระพุทธศาสนาของประเทศเพื่อนบ้านของไทยในปัจจุบัน นับแต่พระพุทธศาสนาเริ่มเข้าไปเผยแพร่จนกระทั่งเจริญรุ่งเรืองขึ้น ทำให้หลายประเทศในแถบภูมิภาคนี้เป็นศูนย์กลางพระพุทธศาสนาซึ่งเผยแพร่ไปสู่ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก รวมทั้งจะได้ศึกษาถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน ความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทยในฐานะเป็นรากฐานของวัฒนธรรม เป็นเอกลักษณ์และมรดกของชาติ และความสำคัญของพระพุทธศาสนากับการพัฒนาชุมชนและการจัดระเบียบสังคม

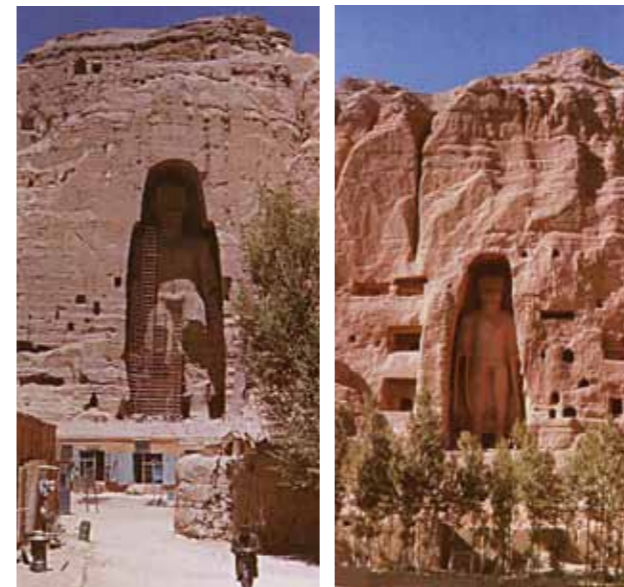
ในส่วนที่เป็นพุทธประวัติ นักเรียนจะได้ศึกษาเรื่องราวของพระพุทธเจ้าเชิงวิเคราะห์ในตอนต้นว่าด้วยการผจญมาร การตรัสรู้ และการสั่งสอนของพระองค์ จะได้ศึกษาประวัติของพระพุทธเจ้าในอดีตชาติที่เรียกว่าชาดก ๒ เรื่อง คือ มิตตวินทุกชาดกและราโชวาทชาดก รวมทั้งเรียนรู้หลักธรรมเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาอันได้แก่ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอัฐมิบูชา วันอาสาฬหบูชา และเทศกาลสำคัญ ตลอดถึงระเบียบพิธีและการปฏิบัติตนในวันธรรมสวนะ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา และวันเทโวโรหนะอีกด้วย ซึ่งล้วนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวพุทธ

ความรู้เสริม

พามิยาน ศูนย์การค้า ศาสนา ฯลฯ

ในยุคนี้และต่อเนื่องมาประมาณ ๗๐๐ ปี เมืองพามิยาน (Bamian หรือ Bamiyan; อยู่ห่างจากกานกุล/Kabul เมืองหลวงของอัฟกานิสถานปัจจุบันไปทางตะวันตกราว ๑๕๐ กม.) เป็นศูนย์กลางทางศาสนา วัฒนธรรม และการค้า บนเส้นทางพามิเชย์ระหว่างอินเดียกับเอเชียกลาง โดยเชื่อมตะวันออกถึงจีน กับตะวันตกถึงโรม มีการสร้างพุทธสถานวัดวาอารามรวมทั้งวัดถ้ำมากมาย ที่น่าสังเกตคือ **พระพุทธรูปใหญ่มหาปฏิมากรรม** ที่แกะสลักหินผาหน้าภูเขาเข้าไป **๒ องค์** ซึ่งสันนิษฐานกันว่าสร้างในช่วง พ.ศ. ๗๕๐-๑๐๐๐ องค์หนึ่งสูง ๕๓ เมตร อีกองค์หนึ่งสูง ๓๗ เมตร (พระถังซำจั๋งได้ผ่านมามาเห็นและบันทึกว่าองค์พระประดับด้วยทองคำและเพชรนิลจินดา)

จากหนังสือกาลานุกรม ๒๕๕๒

พระพุทธรูปมหาปฏิมากรรมแกะสลักหินผาหน้าภูเขาเมืองพามิยาน

บทที่ ๑

ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นจากพระปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า แล้วทรงเผยแผ่สู่ประชาชนทุกหมู่เหล่าด้วยอาศัยพระกรุณาคุณของพระองค์ ทรงสอนให้มนุษย์พัฒนาศักยภาพของตนให้หลุดพ้นจากความทุกข์ด้วยปัญญาและความพากเพียรแห่งตน โดยไม่หวังผลพึงพิงอิงอาศัยเหตุปัจจัยภายนอกหรือเทวโองการบันดาลให้โดยผ่านการเช่นสรวงบวงบูชา ซึ่งมีแต่จะทำให้มนุษย์สูญเสียอิสรภาพและศักยภาพทางปัญญา ทั้งปราศจากเหตุผลยืนยันว่าจะช่วยให้เกิดผลสำเร็จตามความปรารถนาได้

ดังนั้น ประชาชนผู้ได้รับฟังพระธรรมเทศนาที่สามารถตรองตามด้วยปัญญา ให้เข้าใจได้ว่าหากนำไปปฏิบัติแล้วจะสามารถก่อให้เกิดผลเป็นความสุขความร่มเย็นแก่ชีวิตได้ในปัจจุบัน จึงต่างพากันยอมรับนับถือ น้อมนำหลักธรรมไปปฏิบัติและได้รับผลจากการปฏิบัติมากขึ้นตามลำดับ เกิดเป็นหมู่แห่ง

สาวกพุทธบริษัททั้งคฤหัสถ์และบรรพชิตมากมาย และช่วยกันเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนจนพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง และแผ่ขยายไปสู่ภูมิภาคอื่น ๆ นอกขอบเขตชมพูทวีปหรือดินแดนที่เป็นประเทศอินเดียในปัจจุบัน

จากสมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบันเป็นเวลาว่าสองพันห้าร้อยปี พระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายความเจริญรุ่งเรืองไปยังประเทศต่าง ๆ มีประชาชนทุกภูมิภาคของโลกให้การยอมรับนับถือ น้อมนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตมากขึ้นตามลำดับ

กล่าวเฉพาะประเทศไทยซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของดินแดนที่เรียกว่าสุวรรณภูมิ นั้น พระพุทธศาสนาได้เริ่มเข้ามาเผยแผ่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๓ โดยอาศัยพระราชศรัทธาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเจ้าอโศกมหาราช (King Asok the Great) โดยทรงถวายการอุปถัมภ์การสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ ๓ แล้วทรงส่งคณะพระสมณทูตสายที่ ๘ ซึ่งมีพระโสณะและพระอุตตระเป็นหัวหน้าคณะเดินทางมาเผยแผ่พระพุทธศาสนา

นับจากนั้นเป็นต้นมา ประวัติศาสตร์แห่งการนับถือพระพุทธศาสนาของประชาชนในภูมิภาคนี้ก็เริ่มเจริญรุ่งเรืองขึ้นตามลำดับ แม้ว่าจะเกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอันเนื่องมาจากลัทธิทางการเมืองที่เห็นว่าการนับถือพระพุทธศาสนาเป็นอุปสรรคต่อการปกครอง หรือเกิดสงครามรบพุ่งแย่งชิงความเป็นใหญ่กันในแต่ละยุคสมัย แต่การนับถือพระพุทธศาสนาของประชาชนก็ได้เปลี่ยนแปลงหรือถูกแย่งชิงไปด้วยเลย ในทางตรงข้าม เมื่อเหตุการณ์ทางการเมืองสงบเรียบร้อยลง ประชาชนทุกชั้นวรรณะก็จะกลับมาศึกษา ปฏิบัติ อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองมากขึ้น ๆ ดังนักเรียนจะสามารถศึกษาได้จากหลักฐานที่เป็นอารยธรรมเชิงประวัติศาสตร์ของชาติไทยที่มีความเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนา ดังเช่น วัฒนธรรมทางวัตถุที่แสดงออกในงานสถาปัตยกรรมสิ่งปลูกสร้างวัดวาอาราม พระราชวัง ปราสาท ปราสาท วัฒนธรรมทางปัญญาที่ปรากฏอยู่ในภาษา วรรณกรรม ภาพจิตรกรรมฝาผนัง นับจากสมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี มาจนถึงรัตนโกสินทร์ และที่สำคัญคือแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ผสมกลมกลืนจนเป็นวัฒนธรรมแห่งชีวิตและวิถีความเป็นอยู่ของคนไทยเป็นวัฒนธรรมทางจิตใจ หล่อหลอมกลมกล่อมเกล้าให้คนไทยมีอัธยาศัยไมตรีที่ดีงามจนได้รับการขนานนามว่าเป็นสยามเมืองยิ้ม จนกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมของสังคมไทยนั้นตั้งอยู่บนฐานอารยธรรมทางพระพุทธศาสนา

เมื่อนักเรียนทราบวิวัฒนาการของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจากดินแดนชมพูทวีปจนถึงประเทศไทยโดยสังเขปมาแล้ว ต่อไปควรจะได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์แห่งการนับถือพระพุทธศาสนาของประชาชนในประเทศเพื่อนบ้านของไทยในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังต่อไปนี้

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศเพื่อนบ้าน และการนับถือพระพุทธศาสนาของประเทศเพื่อนบ้านในปัจจุบัน

ความรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในประเทศพม่า

๑. พระพุทธศาสนาในประเทศพม่า

ประเทศพม่านั้นนับเป็นอีกประเทศหนึ่งที่มีประชาชนนับถือพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะประวัติศาสตร์แห่งการนับถือศาสนาของพม่าเริ่มต้นจากการนับถือพระพุทธศาสนา

ภายหลังจากการทำสังคายนาครั้งที่ ๓ พระเจ้าอโศกมหาราชทรงส่งพระโสณะและพระอุตตระมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิ โดยเข้ามาทางเมืองสุธรรมวดี (สะเทิม) ซึ่งเป็นเมืองหลวงของมอญ หลังจากนั้นพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทก็ได้เจริญรุ่งเรืองแผ่ขยายมาทางตอนกลางและทางตอนเหนือของประเทศ จนกระทั่งถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๖ เมืองสะเทิมจึงได้กลายเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทที่สำคัญแห่งหนึ่ง

ในปี พ.ศ. ๑๕๘๗ พระเจ้านันทมหาราช (อโนรธามังช่อ) ได้ขึ้นครองราชย์ ทรงรวบรวมดินแดนพม่าให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้สำเร็จ แล้วทรงสถาปนาอาณาจักรพุกามโดยมีเมืองพุกามเป็นราชธานี ในช่วงนี้ พระพุทธศาสนานิกายมหายานจากแคว้นเบงกอลในอินเดียได้แผ่ขยายเข้าไปถึง แต่พระเจ้าอนันทมหาราชไม่ทรงเลื่อมใส ภายหลังทรงทราบว่าพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทเจริญรุ่งเรืองอยู่ในอาณาจักรมอญ ก็มีพระประสงค์จะได้พระไตรปิฎกและพระสงฆ์ที่มีความรู้แตกฉานในพระไตรปิฎกไปประจำที่อาณาจักรพุกาม ต่อมาทรงตีอาณาจักรมอญได้ จึงให้นำพระสงฆ์และพระไตรปิฎกกลับไปยังเมืองพุกามด้วย ทำให้พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทได้เผยแผ่ไปทั่วพม่านับแต่นั้นมา จนกระทั่งในรัชสมัยของพระเจ้านรปติลิตทู่ พระองค์โปรดให้สังคายนาพระธรรมวินัย และได้ทรงอาราธนาพระอุตราชีวะให้นำคณะ

พระเจ้าอนุรุธอมหาราช
(อโนรธามังช่อ)

พระภิกษุและสามเณรเดินทางไปสืบพระพุทธศาสนาที่ลังกา แล้วนำพระพุทธศาสนาลังกาวงศ์กลับมาเผยแผ่ด้วย

เมืองพุกามเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทเรื่อยมา จนถึง พ.ศ. ๑๘๓๑ ได้ถูกพววมองโกลรุกราน ทำให้อาณาจักรพุกามล่มสลายลง อาณาจักรมอญซึ่งเคยขึ้นตรงต่อพุกามก็แยกตัวออกไปตั้งเป็นราชธานีอิสระอยู่ที่หงสาวดี

ครั้นถึงสมัยพระเจ้าธรรมเจดีย์ศรีปฏิภน กษัตริย์มอญขึ้นครองราชย์ ทรงมีพระประสงค์จะฟื้นฟูพระพุทธศาสนา จึงโปรดให้พระสงฆ์ที่มีศีลาจารวัตรเคร่งครัด ๒๒ รูป พร้อมฆราวาส ๒๒ คน เดินทางไปลังกา โดยมีพระโมคคัลลานเถระเป็นหัวหน้า

เมื่อเดินทางไปถึงลังกา พระสงฆ์ทั้ง ๒๒ รูป ได้เข้ารับการอุปสมบทใหม่ และฆราวาสทั้ง ๒๒ คน ก็ได้รับการอุปสมบทในคราวเดียวกันด้วย ภายหลังที่คณะสงฆ์เหล่านี้เดินทางกลับมาถึงเมืองหงสาวดีแล้ว พระเจ้าธรรมเจดีย์ศรีปฏิภนก็โปรดให้พระภิกษุในเมืองมอญทั้งหมด อุปสมบทใหม่รวมเข้าเป็นนิกายเดียวกันทั้งแผ่นดิน ยังผลให้พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทประดิษฐานมั่นคงเป็นปึกแผ่นอีกครั้งหนึ่ง

ในประวัติศาสตร์ของพม่านั้น ชนชาติมอญและพม่าได้ทำสงครามแย่งชิงความเป็นใหญ่กันมาตลอด จนถึงประมาณ พ.ศ. ๒๓๐๐ พระเจ้าอลองพญา กษัตริย์พม่าทรงยึดครองเมืองหงสาวดีได้สำเร็จ ทำให้ทรงมีอำนาจเหนือดินแดนมอญและพม่าทั้งหมด พระพุทธศาสนาที่ได้รับการทำนุบำรุงจากพระมหากษัตริย์มาจนถึงรัชกาลของพระเจ้าอมีนดง (พ.ศ. ๒๓๙๕ - ๒๔๒๐) พระองค์ทรงอุปถัมภ์การทำสังคายนาพระธรรมวินัย ณ เมืองมัณฑเลย์จนแล้วเสร็จ จากนั้นได้โปรดให้จารึกพระไตรปิฎกลงบนแผ่นหินอ่อน ๓๒๙ แผ่น บรรจุไว้ในสถูปทั้งสิ้น ๔๕๐ องค์

ในสมัยเดียวกันนี้ อังกฤษได้เข้ามาแสวงหาอาณานิคม และมีอำนาจเหนือพม่าตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๖๘ เป็นต้นมา สถาบันกษัตริย์ซึ่งเคยเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกสิ้นสุดลง เป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาในประเทศพม่าถูกระทบกระเทือนไปด้วย

พระมหา牟尼 พระพุทธรูปทองคำเนื้อนํม
พระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองมัณฑเลย์และของประเทศพม่า

พระเจดีย์ชเวดากอง กรุงย่างกุ้ง

นับจากพม่าได้รับเอกราชเมื่อวันที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๒ จวบจนปัจจุบัน สถานการณ์ทางการเมืองภายในประเทศพม่ายังคงมีความผันผวน ไม่สงบเรียบร้อย มีความพยายามต่อสู้เพื่อแบ่งแยกดินแดนของชนเผ่าต่าง ๆ แต่ถึงกระนั้นชาวพม่าก็ยังคงมีศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา มีวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนอย่างจริงจัง ปุชนิยมสถานที่สำคัญ ๆ เช่น มหาเจดีย์ชเวดากอง ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ เป็นศูนย์รวมศรัทธาของชาวพุทธทั้งในพม่าและจากต่างประเทศให้ ได้เดินทางไปสักการบูชาและประกอบศาสนพิธีตามคติความเชื่อในพระพุทธศาสนา รัฐบาลให้การส่งเสริมการศึกษาของคณะสงฆ์ทั้งด้านคันถธุระและวิปัสสนาธุระ มีการจัดตั้งสถาบันการศึกษาเพื่อจัดการเรียนการสอนวิชาการสมัยใหม่แก่พระภิกษุสามเณร มีพระสงฆ์ที่สามารถทรงจำพระไตรปิฎกได้ทั้งหมดจำนวนหลายรูป พระสงฆ์หลายรูปมีบทบาทในการเป็นผู้นำด้านการพัฒนาชุมชนและสังคมสงเคราะห์ ขณะเดียวกันก็มีสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่มีชื่อเสียงในระดับโลกที่มีผู้สนใจทั้งจากในและต่างประเทศไปฝึกปฏิบัติอยู่มากมาย พร้อมทั้งมีการเผยแผ่ออกไปยังต่างประเทศอีกด้วย ปัจจุบันพมามีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ

๒. พระพุทธศาสนาในประเทศลาว

พระพุทธศาสนานิกายมหายานจากจีนได้เผยแผ่เข้าสู่ประเทศลาวตั้งแต่ยังอยู่ในอาณาจักรอ้ายลาว แต่ประชาชนทั่วไปนิยมนับถือผีสง เทวดา ต่อมาในรัชสมัยของพระเจ้าฟ้างุ้ม มหาราชองค์ที่ ๑ แห่งอาณาจักรล้านช้าง ได้ทรงนำพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทจากกัมพูชาเข้ามาเผยแผ่ในประเทศลาว ทั้งนี้เนื่องมาจากพระนางแก้วเก็งยา (แก้วกัลยา) มเหสีของพระองค์ซึ่งเป็นพระราชธิดาของพระเจ้าศรีจุลราชแห่งเมืองอินทปัตย์ อาณาจักรกัมพูชา ทรงเคารพนับถือพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทมา

ก่อน เมื่อทรงเห็นเจ้านายและราษฎรชาวล้านช้าง ซึ่งนับถือบูชาผีสงเทวดาพากันฆ่าวัวควายเพื่อทำ พิธีกรรม ก็ทรงไม่สบายพระทัย จึงได้กราบทูล พระเจ้าฟ้าจ๋มให้แต่งตั้งคณะทูตเดินทางไปเมือง อินทปัตย์ให้มาทูลขอพระสงฆ์เพื่อประดิษฐาน พระพุทธศาสนาในลาว พระเจ้าศรีจุลราชจึงทรงส่ง คณะสงฆ์ ซึ่งมีพระมหาปาลม้นตะเถระผู้เคยเป็น พระอาจารย์ของพระเจ้าฟ้าจ๋มและพระมหาเทพลังกา พร้อมด้วยพระสงฆ์อีก ๒๐ รูป ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในล้านช้าง และยังได้พระราชทานพระพุทธรูป ปัญหาโลหะ เป็นพระพุทธรูปปางห้ามญาติพระนามว่า “พระบาง” และพระไตรปิฎกพร้อมหล่อพระศรีมหาโพธิ์ มาถวายพระเจ้าฟ้าจ๋มด้วย

แม่หญิงลาวร่วมพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

นับจากนั้น พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทก็เจริญรุ่งเรืองในประเทศลาวมาโดยลำดับจนเป็น ศาสนาประจำชาติในที่สุด

จนถึงรัชกาลของพระเจ้าสามแสนไทไตรภูวนาถ พระโอรสของพระเจ้าฟ้าจ๋มขึ้นครองราชย์ (พ.ศ. ๑๙๑๖ - ๑๙๕๔) พระองค์ทรงอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก โปรดให้สร้างวัดวาอาราม และหอสมุดเพื่อเป็นที่เก็บรวบรวมและแหล่งค้นคว้าพระไตรปิฎก

ในรัชกาลของพระเจ้าโพธิสาร (พ.ศ. ๒๐๖๓ - ๒๐๙๐) พระองค์ทรงเป็นพุทธศาสนิกชนที่มีความ เคร่งครัด ทรงชักจูงให้ประชาชนนับถือพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนาจึงได้รับการบำรุงส่งเสริมให้มั่นคง ยิ่งขึ้น

ในรัชกาลของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช (พ.ศ. ๒๐๙๑ - ๒๑๑๔) ผู้ทรงได้รับการยกย่องว่าเป็น มหาราชาองค์ที่ ๒ ของลาว ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกที่มีพระราชศรัทธาแรงกล้า โปรดให้สร้าง พระธาตุฟ้างพนอน พระธาตุศรีโคตรบูร พระธาตุหลวง พระธาตุอิงรัง และพระพุทธรูปสำริดหลายองค์ คือ พระเสริม พระสุก พระใส พระอินแปลง พระองค์แสน นอกจากนี้ยังโปรดให้สร้างวัดต่าง ๆ อีกเป็นจำนวนมาก

พระธาตุหลวง

เช่น วัดป่าริอศรีสิงขร วัดป่ากันทอง วัดศรีเมือง วัดพระแก้ว เป็นต้น จนกล่าว ได้ว่า ปุชนิยมสถานทางพระพุทธศาสนาส่วนมากได้สร้างขึ้นในรัชสมัยของ พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชแทบทั้งสิ้น และอาจกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาใน ประเทศลาวมีความรุ่งเรืองสูงสุดในรัชกาลนี้

หลังจากรัชสมัยของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ลาวก็ต้องประสบกับ ความวุ่นวายจากสงคราม ต้องตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าและความวุ่นวาย ในราชอาณาจักรอันเกิดจากการแย่งชิงราชสมบัติมาเป็นเวลายาวนาน เกิดการแทรกแซงทางการเมืองจากประเทศมหาอำนาจ จนกระทั่งลาว ตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๖ - ๒๔๔๗ และได้รับ

เอกราชคืนโดยสมบูรณ์ในปี พ.ศ. ๒๔๙๒

หลังจากนั้น ลาวได้เปลี่ยนระบอบการปกครองเป็นคอมมิวนิสต์ ในยุคแรกของการเปลี่ยนแปลงนี้ ประชาชนและพระพุทธศาสนาได้รับ ผลกระทบเป็นอย่างมาก มีพระสงฆ์และประชาชนได้รับอันตรายเป็น จำนวนมาก อาศัยความที่พระพุทธศาสนาได้หล่อหลอมวิถีชีวิตของ ชาวลาวจนกลายเป็นวัฒนธรรมประจำชาติของลาวมาอย่างยาวนาน จึงทำให้พระสงฆ์และประชาชนสามารถประคับประคองพระพุทธศาสนา ผ่านวิกฤตการณ์ทางการเมืองมาได้จนสถานการณ์ทางการเมืองในลาว คลี่คลายลงโดยลำดับ

วัดในประเทศลาว

ปัจจุบัน แม้ว่าลาวจะปกครองโดยระบอบสังคมนิยม คอมมิวนิสต์ แต่ประชาชนในลาวส่วนใหญ่มักรักษาความศรัทธา ของประชาชนลาวที่มีต่อพระพุทธศาสนา ผ่านขนบธรรมเนียมประเพณีวิถีชีวิตเป็นที่รับรู้กันของคน ทั่วโลก ดังเช่นภาพการทำบุญตักบาตรข้าวเหนียวยามเช้าที่หลวงพระบาง เป็นต้น มีการตั้งสถาบัน การศึกษาของสงฆ์ขึ้นที่เวียงจันทน์และจำปาสัก เนื่องจากลาวมีภาษาและวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกับคนไทย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงทำให้มีการไปมาหาสู่กันเป็นประจำทั้งด้วยภารกิจการทำงานและด้วยความ ผูกพันกันทางวัฒนธรรม เกิดเป็นความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศ

๓. พระพุทธศาสนาในประเทศกัมพูชา

เมื่อพระพุทธศาสนาเผยแผ่เข้าสู่ประเทศ กัมพูชานั้น เป็นเวลาที่อาณาจักรฟูนันกำลังเจริญรุ่งเรือง อยู่ทางตอนใต้ของประเทศกัมพูชาในปัจจุบัน

อาณาจักรฟูนันเป็นอาณาจักรใหญ่ มีอาณาเขต ติดกับประเทศจีนและอินเดีย และมีความสัมพันธ์อันดี ต่อกัน การติดต่อไปมาระหว่างกันทำให้ได้รับอิทธิพลการ นับถือพระพุทธศาสนานิกายมหายานมาด้วย อย่างไรก็ตาม ศาสนาในยุคแรกที่เข้ามาเผยแผ่ในอาณาจักร ฟูนันนั้นคือศาสนาพราหมณ์ ส่วนพระพุทธศาสนา คง เข้ามาเผยแผ่ในภายหลัง เพราะปรากฏว่าในอาณาจักร ฟูนันมีการนับถือศาสนาพราหมณ์และพระพุทธศาสนา ผสมกลมกลืนปะปนกันอยู่

เมื่ออาณาจักรฟูนันเสื่อมอำนาจลง อาณาจักรเจนละก็เรืองอำนาจ กษัตริย์เจนละในระยะ แรกทรงนับถือศาสนาฮินดูนิกายไศวะเป็นหลัก แต่ก็ยังมีผู้นับถือพระพุทธศาสนาอยู่โดยทั่วไป ครั้นสิ้น

วัดพระพุทธรูปในประเทศกัมพูชา

อาณาจักรเจนละแล้วก็เข้าสู่ยุคพระนครหรือยุคมหานคร ซึ่งเป็นยุคที่ประเทศกัมพูชามีอารยธรรมเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุด เป็นมหาอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ โดยเฉพาะในรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ (พ.ศ. ๑๗๒๔ - ๑๗๖๒) พระองค์ทรงเป็นพุทธศาสนิกชน ได้ทรงบำรุงส่งเสริมพระพุทธรูปทุกปางทุกนิกายมหายานและนิกายเถรวาท โปรดให้สร้างวัดวาอารามทั่วราชอาณาจักร สร้างนครธม (แปลว่า มหานคร) เป็นราชธานี โดยมี

พุทธวิหารบายนเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปองค์ใหญ่เป็นศูนย์กลางอยู่ที่ยอดวิหาร เรียกกันทั่วไปว่า “ปราสาทบายน” เป็นปราสาททอง ส่วนบนของปราสาททุกองค์แกะสลักเป็นพระพักตร์ของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร และสร้างหมู่ปราสาทน้อยใหญ่ประมาณ ๕๐ องค์ มีคูเมืองล้อมวัดโดยรอบยาวประมาณ ๑๒ กิโลเมตร นอกจากนี้ ยังทรงสร้างพระพุทธรูป “พระชัยพุทธมหานาค” ๓๓ องค์ แล้วโปรดให้นำไปประดิษฐานในหัวเมืองทั่วราชอาณาจักร โปรดให้มนต์พระสงฆ์เข้าไปรับบิณฑบาตในพระราชวังวันละ ๔๐๐ รูป ทุกวัน

ในรัชกาลนี้ มีเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับพระพุทธรูปอีกประการหนึ่งคือ พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ทรงส่งพระโอรสองค์หนึ่งพระนามว่าตามลิตะไปศึกษาพระพุทธรูปนิกายเถรวาทที่ประเทศลังกา เมื่อเสด็จกลับ ได้ทรงนำพระพุทธรูปนิกายเถรวาทแบบลังกาวงศ์เข้ามาเผยแพร่ในประเทศกัมพูชาด้วย

ในรัชสมัยของพระเจ้าหริรัศมีรามธิบดี พระพุทธรูปได้รับการทำนุบำรุงส่งเสริมเป็นอย่างดี พระภิกษุสงฆ์ชาวกัมพูชาได้รับการส่งเสริมให้มาศึกษาพระพุทธรูปนิกายเถรวาทในกรุงเทพมหานคร และกลับไปฟื้นฟูพระพุทธรูปให้เจริญรุ่งเรือง มีการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมชั้นสูงในกรุงเทพมหานคร เรียกว่า “ศาลาบาลีชั้นสูง”

ในสมัยที่ประเทศกัมพูชาประสบปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง พระสงฆ์และประชาชนต่างได้รับอันตรายเหมือนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศลาว จนกระทั่งเหตุการณ์ทางการเมืองคลี่คลายลง พระพุทธรูปจึงค่อย ๆ ได้รับการฟื้นฟูขึ้นตามลำดับ

ในปัจจุบัน พระมหากษัตริย์พระองค์ปัจจุบันของประเทศกัมพูชาทรงมีความเลื่อมใสในพระพุทธรูปเป็นอย่างมาก ทรงรักษาศิลปะโบราณเป็นนิตย เป็นแบบอย่างแก่ประชาชนชาวกัมพูชา อีกทั้งรัฐบาลก็ให้การสนับสนุนพระพุทธรูปเป็นอย่างดี มีการตั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อจัดการศึกษาศาสตร์สมัยใหม่แก่พระภิกษุสงฆ์ นอกจากนี้ ยังมีพระสงฆ์จำนวนมากเข้ามาศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งประเทศไทยแล้วกลับไปพัฒนาการพระศาสนาในกัมพูชา ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างพระพุทธรูประหว่างไทยกับกัมพูชามากขึ้น ๆ

พระสงฆ์ในประเทศกัมพูชาปฏิบัติพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา

๔. พระพุทธรูปในประเทศเวียดนาม

ประเทศเวียดนามเคยเป็นเมืองขึ้นของจีนมาหลายร้อยปี โดยจีนใช้นโยบายผสมกลมกลืนเวียดนามทั้งทางเชื้อชาติ ภาษา และวัฒนธรรม กล่าวคือ จีนนับถือลัทธิเต๋าและขงจื้อได้เข้า

เข้ามาเผยแพร่ในเวียดนามด้วย เริ่มแรกลัทธิเต๋าและขงจื้อได้เข้ามาสู่ประเทศเวียดนามก่อน ต่อมาคณะทูตจากจีนหลายคณะได้เดินทางมาเผยแพร่พระพุทธรูปนิกายมหายาน อย่างไรก็ตาม ในระยะแรก ๆ พระพุทธรูปยังไม่แพร่หลายมากนัก จนกระทั่งถึงราชวงศ์ดิงที่ปกครองเวียดนาม พระพุทธรูปจึงได้รับการอุปถัมภ์ และการยอมรับนับถือมากขึ้น รวมทั้งพระสงฆ์เองก็มีบทบาททางสังคมต่อชาวเวียดนาม เพราะพระสงฆ์ส่วนใหญ่เป็นนักปราชญ์ มีความรู้ทางกฎหมาย วรรณคดี จริยศาสตร์ แพทยศาสตร์ โหราศาสตร์ และอื่น ๆ จึงเป็นเหตุให้การเผยแพร่พระพุทธรูปนิกายมหายานเป็นไปอย่างกว้างขวาง

ในสมัยราชวงศ์ดิง เวียดนามตกเป็นเมืองขึ้นของจีน มีการเผยแพร่ลัทธิเต๋าและขงจื้อจากประเทศจีน รวมทั้งเหล่าขุนนางชั้นผู้ใหญ่และข้าราชการจีนก็ขัดขวางการเผยแพร่พระพุทธรูปด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น รื้อทำลายวัดวาอาราม ยึดคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาไปเผาทำลายเป็นจำนวนมาก

ในปลายราชวงศ์เล พระมหากษัตริย์พระองค์ต่อ ๆ มาไม่ได้สนพระทัยในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง อีกทั้งพระสงฆ์เริ่มเข้าไปดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเมือง

ประมาณ พ.ศ. ๒๐๗๑ - ๒๓๔๕ เป็นช่วงที่ราชวงศ์ตริन्हแห่งเวียดนามเหนือ และราชวงศ์เหงียนแห่งเวียดนามใต้แย่งชิงอำนาจกัน ต่างฝ่ายต่างก็สนับสนุนพระพุทธศาสนาด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยหวังที่จะดึงชาวพุทธไปเป็นฐานกำลังสนับสนุนตน จนกระทั่งใน พ.ศ. ๒๔๒๖ เวียดนามตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสซึ่งมาพร้อมกับการเผยแพร่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก โดยฝรั่งเศสเข้าควบคุมการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ยึดคัมภีร์และตำราทางพระพุทธศาสนาไปเผาทำลายเป็นจำนวนมาก ชาวพุทธถูกลิดรอนสิทธิเสรีภาพ จะเข้าร่วมกันประกอบพิธีกรรมทางศาสนาก็ต้องได้รับอนุญาตก่อน แม้แต่ชาวเวียดนามที่สมัครเข้าทำงานกับรัฐบาลฝรั่งเศส ต้องโอนสัญชาติเป็นฝรั่งเศสและเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกด้วย ด้วยภาวะการดังกล่าวจึงเป็นเหตุให้ชาวเวียดนามต้องเปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกเป็นจำนวนมาก

อคติในการนับถือศาสนาที่มาพร้อมกับลัทธิล่าอาณานิคมของฝรั่งเศส ได้นำไปสู่ความวุ่นวายมากขึ้นจนกระทั่งพระสงฆ์และชาวพุทธรวมตัวกันเรียกร้องความเป็นธรรม ในปี พ.ศ. ๒๔๗๔ ได้มีการจัดตั้งสมาคมพุทธศาสนศึกษาแห่งโคชินจีน (Cochinchina Buddhist study society) ขึ้นที่เมืองไซ่ง่อน และได้มีการตั้งสมาคมทางพุทธศาสนาขึ้นอีกที่เมืองเว้และเมืองฮานอย โดยมุ่งเน้นด้านการศึกษา และสังคมสงเคราะห์ ปฏิรูปพระวินัยของสงฆ์ และส่งเสริมให้พระภิกษุสงฆ์ได้ศึกษาพุทธศาสนาแบบใหม่ มีการจัดพิมพ์วารสารของพระพุทธศาสนาและแปลคัมภีร์ต่าง ๆ ทั้งฝ่ายมหายานและเถรวาท ทำให้มีปัญญาชนสนับสนุนมากมายจนกระทั่งเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาได้ชะงักลง เมื่อสงครามสงบลง การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาจึงได้ดำเนินการต่อ

ปัจจุบัน ชาวเวียดนามส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาทั้งนิกายมหายานและนิกายเถรวาท มีการตั้งมหาวิทยาลัยเพื่อจัดการศึกษาแก่คณะสงฆ์อย่างเป็นทางการ จึงนับได้ว่าการนับถือพระพุทธศาสนาของชาวเวียดนามมีมาอย่างยาวนาน นอกจากนี้ ยังมีพระสงฆ์ชาวเวียดนามที่มีชื่อเสียงในด้านการสอนวิปัสสนากรรมฐานเป็นที่รู้จักทั่วโลกเป็นคุญูปการแห่งพระพุทธศาสนาเวียดนามที่มีต่อสังคมโลก เปรียบเสมือนแสงสว่างทางธรรมที่ส่องทางชีวิตแก่ประชาชนในนานาอารยประเทศอยู่จวบจนทุกวันนี้

คิซ นัท ฮันห์ ชาวพุทธ นิกายเซน ชาวเวียดนามผู้เป็นที่รู้จักกว้างขวางในโลกตะวันตก เป็นผู้นำของหมู่บ้านพลัม หรือ "สังฆะ" ในประเทศฝรั่งเศส และมีสาขาอยู่ในประเทศต่างๆ

๕. พระพุทธศาสนาในประเทศมาเลเซีย

พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทได้เผยแพร่เข้าสู่ประเทศมาเลเซียในพุทธศตวรรษที่ ๓ แต่มีผู้นับถือไม่มากนัก จนถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๒ แหลมมลายูได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรศรีวิชัย พระพุทธศาสนานิกายมหายานจึงได้เข้ามาเผยแพร่ในแถบนี้ด้วย

ต่อมาพ่อขุนรามคำแหงมหาราชแห่งราชอาณาจักรสุโขทัย ทรงแผ่พระราชอำนาจขยายอาณาเขตลงมาทางใต้ถึงเมืองนครศรีธรรมราชและบริเวณแหลมมลายูทั้งหมด จึงเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทแบบลังกาวงศ์เข้ามาเผยแพร่ในแหลมมลายู แต่ประชาชนในเขตแหลมมลายูเลื่อมใสศรัทธาพระพุทธศาสนานิกายมหายานอยู่ก่อน จึงทำให้พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทไม่เจริญรุ่งเรืองเท่าที่ควร เพราะปรากฏหลักฐานทางวัตถุเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เช่น พระพุทธรูป เทวรูป และพระพิมพ์ จะเป็นศิลปะของพระพุทธศาสนานิกายมหายานแทบทั้งสิ้น

พระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองมาโดยลำดับ จนกระทั่งถึงรัชสมัยของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นอดิศัยกษัตริย์แห่งอณาจักรมะละกา พระพุทธศาสนาได้รับผลกระทบอย่างหนักเมื่อพระองค์เลิกนับถือพระพุทธศาสนา เปลี่ยนไปนับถือศาสนาอิสลาม แต่ประชาชนส่วนใหญ่ก็ยังคงนับถือพระพุทธศาสนาอยู่เหมือนเดิม ครั้นถึงสมัยสุลต่านมัลโมซาร์ท พระองค์มีความเลื่อมใสในศาสนาอิสลามมาก และสถาปนาศาสนาอิสลามเข้ามาแทน

ในขณะที่ประเทศมาเลเซียเป็นอาณานิคมของอังกฤษอยู่นั้น ชาวจีนที่อาศัยอยู่ในมาเลเซียได้นำพระพุทธศาสนานิกายมหายานจากประเทศจีนเข้ามาเผยแพร่ในประเทศมาเลเซียด้วย ภายหลังเมื่อประเทศมาเลเซียได้รับเอกราชจากอังกฤษแล้ว ได้มีคณะสงฆ์ทั้งฝ่ายมหายานจากจีน ได้หวัน ลิงคโปร์ และฝ่ายเถรวาทจากไทย พม่า และศรีลังกาเข้ามาเผยแพร่พระพุทธศาสนาตามแบบปฏิบัติของตน จึงทำให้พระพุทธศาสนาได้รับการฟื้นฟูมากขึ้น มีการปฏิบัติศาสนพิธีสำคัญร่วมกัน เช่น การทอดกฐินและบุญพิธีอื่น ๆ มีการสร้างวัดวาอารามเพิ่มขึ้น โดยได้รับความอุปถัมภ์จากชาวพุทธในมาเลเซียและจากต่างประเทศที่มุ่งหวังจะฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในมาเลเซียให้เจริญมากขึ้น

อาณาจักรศรีวิชัย เคยมีอิทธิพลเหนือสุมาตรา ชาว บอร์เนียวตะวันตก และแหลมมลายู พระพุทธศาสนาจึงรุ่งเรืองในแถบนี้

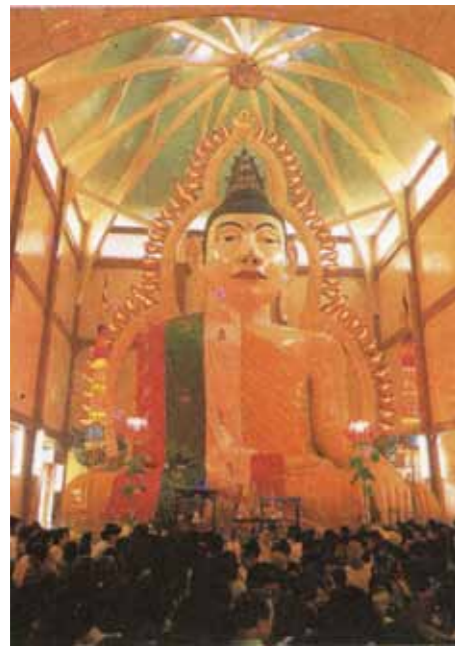
๖. พระพุทธศาสนาในประเทศสิงคโปร์

ประเทศสิงคโปร์เคยอยู่รวมเป็นสมาพันธรัฐมลายากับประเทศมาเลเซีย แต่ได้แยกตัวเป็นประเทศอิสระ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘ พระพุทธศาสนานิกายมหายานได้แผ่เข้ามายังประเทศสิงคโปร์และได้รับการยอมรับและนับถือกันอย่างแพร่หลาย เพราะชาวสิงคโปร์ส่วนมากเป็นคนเชื้อสายจีน จึงเป็นเหตุให้พระพุทธศาสนานิกายมหายานมีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมั่นคง ด้วยปรากฏหลักฐานว่าในประเทศสิงคโปร์

มีสมาคมชาวพุทธและวัดทางพระพุทธศาสนาอยู่เป็นจำนวนมาก รวมทั้งมีพระพุทธรูปและพระพุทธรูปจากไทยเข้าไปเผยแพร่ในสิงคโปร์ มีประชาชนนับถือเพิ่มมากขึ้น

ปัจจุบัน ชาวสิงคโปร์นับถือพระพุทธศาสนานิกายมหายานกันอย่างแพร่หลาย ชาวพุทธได้ช่วยกันเผยแพร่อย่างจริงจัง มีการแปลตำราและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาต่าง ๆ อย่างมากมาย มีการจัดตั้งโรงเรียนอบรมศาสนาจารย์ โรงเรียนสอนพระพุทธศาสนาชื่อ “มหาโพธิ์” เป็นต้น มีการจัดตั้งพุทธสมาคมชาวจีนเพื่อการกุศลในรูปแบบต่าง ๆ เช่น บริจาคสิ่งของต่าง ๆ แก่ผู้ยากไร้ คนชรา เป็นต้น ในส่วนองค์กรยูวพุทธแห่งประเทศไทย ได้จัดให้มีการบรรยายธรรมทั้งภาคภาษาอังกฤษและภาษาจีน สอนการสวดมนต์ ฝึกการนั่งสมาธิ และกิจกรรมต่าง ๆ อีกมากมาย

พุทธสถานในประเทศสิงคโปร์

๗. พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย

พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทได้เผยแผ่เข้าสู่ประเทศอินโดนีเซียประมาณพุทธศตวรรษที่ ๓ ตรงกับสมัยที่พระเจ้าอโศกมหาราช ทรงส่งสมณทูตคือพระโสณะและพระอุตตระเข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิ แต่มาปรากฏชัดเมื่ออาณาจักรศรีวิชัยแผ่อำนาจครอบคลุมทางตอนใต้ของไทยซึ่งก็คือประเทศมาเลเซียและอินโดนีเซีย

อาณาจักรศรีวิชัยนั้น

นับถือพระพุทธศาสนานิกายมหายาน เพราะปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีในสมัยอาณาจักรศรีวิชัยกำลังรุ่งเรืองว่า มีปูชนียสถานและปูชนียวัตถุที่สร้างขึ้นตามคติความเชื่อของพระพุทธศาสนานิกายมหายานอยู่ มากมาย เช่น สถาปัตยกรรม ลีงก่อสร้าง พระพุทธรูป พระพิมพ์ รูปเคารพของฝ่ายมหายาน

พระพุทธศาสนานิกายมหายานเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุดในสมัยราชวงศ์โคเลนทร์ มีการส่งเสริมพระพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ มากมาย เช่น โปรดให้สร้างพุทธวิหารบรมพุทโธ (บุโรพุทโธ) มีการติดต่อกับราชวงศ์ปาละแห่งแคว้นเบงกอล ได้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะได้ส่งพระสงฆ์ไปศึกษาพระพุทธศาสนาที่มหาวิทยาลัยนาลันทา ซึ่งก็ได้รับการอุปถัมภ์จากกษัตริย์แห่งแคว้นเบงกอลเป็นอย่างดี และยังส่งพระสงฆ์ที่มีความรู้ความชำนาญในด้านหัตถศิลป์มาเผยแพร่ศิลปะแบบปาละ โดยการสร้างพระพุทธรูปแบบศิลปะปาละด้วย

ภายหลังอาณาจักรศรีวิชัยซึ่งเป็นศูนย์กลางแห่งพระพุทธศาสนาได้มีการติดต่อทางการค้ากับประเทศต่าง ๆ ซึ่งมาพร้อมกับศาสนาอิสลามทำให้คนนับถือพระพุทธศาสนาน้อยลงไป อาณาจักรมัชปาหิตซึ่งมีอำนาจปกครองดินแดนแถบนี้ ต่อมากษัตริย์ทรงพระนามว่าระเด่นปาทาแห่งมัชปาหิตทรงมีความเลื่อมใสในศาสนาอิสลามเป็นอย่างมาก ได้ประกาศห้ามเผยแพร่พระพุทธศาสนาในอาณาจักรของพระองค์ และยกย่องศาสนาอิสลามให้เป็นศาสนาประจำชาติ ทำให้ศาสนาอิสลามกลายเป็นศาสนาที่ชาวอินโดนีเซียส่วนใหญ่นับถือไปในที่สุด

พระบรมธาตุไชยา

บรมพุทโธ

บรมพุทโธ

ในปัจจุบันชาวอินโดนีเซียที่มีศรัทธาในพระพุทธศาสนานิกายมหายานและนิกายเถรวาทก็ยังมีอยู่ในเกาะชวา สุมาตรา และบาหลี ชาวพุทธต่างพยายามฟื้นฟูพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองอีกครั้ง โดยเฉพาะพระพุทธบริษัทซึ่งเป็นภิกษุชาวเกาะชวา ได้เดินทางไปขอความอุปถัมภ์จากรัฐบาลประเทศต่าง ๆ เช่น ไทย พม่า กัมพูชา ศรีลังกา ให้ส่งคณะสงฆ์ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองมากยิ่งขึ้นทุก ๆ ปี พุทธศาสนิกชนจะมาร่วมประกอบพิธีวันวิสาขบูชาที่พุทธวิหารบรมพุทโธ เมืองมุนตีลาน ซึ่งจัดเป็นเทศกาลประจำปีของเมือง และมีการสร้างวัดในพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้นหลายวัด รวมทั้งได้ร่วมกันก่อตั้งพุทธสมาคมเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอีกด้วย

๘. พระพุทธศาสนาในประเทศบรูไน

บรูไนหรือรัฐบรูไนดารุสซาลามเป็นประเทศที่นับถือศาสนาอิสลามเป็นหลัก ในอดีตนั้นพระพุทธศาสนาได้เข้ามาในบรูไนตั้งแต่สมัยอาณาจักรศรีวิชัยที่แผ่ขยายมาจากฝั่งคาบสมุทรมลายูในพุทธศตวรรษที่ ๗ จนถึงพุทธศตวรรษที่ ๒๐ จึงค่อย ๆ เจียบหายไปเหลือแต่อิทธิพลทางภาษาเท่านั้น จนกระทั่งเมื่อมีชาวจีนโพ้นทะเลอพยพมาสู่ดินแดนนี้จึงทำให้มีผู้นับถือพระพุทธศาสนานิกายมหายานเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนร้อยละ ๑๓ ของประชากรทั้งหมด

๙. พระพุทธศาสนาในประเทศฟิลิปปินส์

ฟิลิปปินส์เป็นประเทศที่มีประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก และศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ ศาสนาอิสลาม ศาสนาฮินดูตามลำดับ มีเพียงจำนวนน้อยที่นับถือพระพุทธศาสนานิกายมหายาน ซึ่งในอดีตคงได้เข้ามาสู่ประเทศฟิลิปปินส์ในสมัยอาณาจักรศรีวิชัยเรื่องอำนาจทางฝั่งมลายู แล้วค่อยหายไป จนกระทั่งเมื่อชาวจีนที่อพยพเข้ามาตั้งรกรากในฟิลิปปินส์และได้นำพระพุทธศาสนานิกายมหายานเข้ามาด้วย ปัจจุบันมีคณะสงฆ์นิคมหายานจากไต้หวันเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในฟิลิปปินส์ โดยมีชาวพุทธอยู่ในฟิลิปปินส์ประมาณร้อยละ ๑.๕

๑๐. พระพุทธศาสนาในประเทศติมอร์ตะวันออก

ในประเทศติมอร์ตะวันออกหรือสาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์-เลสเต เคยอยู่ใต้การปกครองของประเทศอินโดนีเซียและได้แยกตัวออกมาเป็นอิสระเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก แต่ก็ยังมีประชากรที่นับถือพระพุทธศาสนาอยู่ด้วยประมาณร้อยละ ๐.๐๖

นับจากพระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองในดินแดนชมพูทวีปและได้แผ่ขยายไปยังประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเวลาากว่าสองพันห้าร้อย

ปีนั้น ทำให้พระพุทธศาสนาได้กลายเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองทั้งด้านศิลปวัตถุและการพัฒนาภูมิปัญญาของสังคม อีกทั้งยังช่วยกล่อมเกลาจิตใจของประชาชนผู้นับถือให้มีอัธยาศัยไมตรีที่ดีงาม ยิ้มแย้มแจ่มใส มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และใฝ่สันติสุข นับเป็นลักษณะพิเศษที่สังเกตเห็นได้ในทุกสังคมที่นับถือพระพุทธศาสนา

แม้ว่าการนับถือพระพุทธศาสนาในบางประเทศจะมีการเปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากเหตุปัจจัยต่าง ๆ เช่น ลัทธิความเชื่อทางการเมือง ทางศาสนา หรือเหตุปัจจัยทางสังคมอื่น ๆ แต่ด้วยเหตุที่ชาวพุทธในประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคนี้มีความเข้มแข็งมั่นคงศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทำให้ประเทศในแถบเอเชียอาคเนย์ปรากฏเป็นภาพแห่งความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาที่เผยแผ่ออกไปยังประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก ประกอบกับมีการไปมาหาสู่กัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ผ่านการจัดประชุมความร่วมมือระหว่างชาวพุทธจากนานาประเทศ หรือแม้กระทั่งการท่องเที่ยวทัศนศึกษาไปยังสถานที่ต่าง ๆ ก็เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาขึ้นใหม่ในประเทศนั้น ๆ

อีกทั้งมีการศึกษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่ภูมิภาคอื่นมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันที่มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นอย่างมาก การศึกษาและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงแพร่ขยายกว้างไกลออกไปได้มากกว่าในอดีต เป็นมิติใหม่แห่งการศึกษาและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทำให้ประชาชนทั่วทุกมุมโลกได้มีโอกาสศึกษาเรียนรู้พระพุทธศาสนา และนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดเป็นความสุขความเจริญได้โดยข้ามพรมแดนทางภูมิศาสตร์

ความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย

๑. พระพุทธศาสนาช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน

จากอิทธิพลของหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาทำให้ประชาชนชาวพุทธในแต่ละประเทศมีลักษณะนิสัยใจคอที่ดีงาม เป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมน้ำใจ มีจิตใจอ่อนโยน ใจกว้าง และมักเกรงอกเกรงใจผู้อื่น ทำให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นทั้งที่มีวัฒนธรรมเหมือนและต่างกันได้ ทั้งนี้เพราะพระพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนที่ส่งเสริมให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เช่น หลักคำสอนเรื่องเมตตา ที่สอนให้มนุษย์มีความรัก ความปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย หลักคำสอนเรื่องทานที่ส่งเสริมการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันทั้งทางวัตถุและทางปัญญา หลักคำสอนเรื่องสามัคคีที่ส่งเสริมให้เกิดการกระทำความทำงานร่วมกันเพื่อผลประโยชน์ของหมู่คณะและสังคม เป็นต้น

นอกจากนี้ เมื่อชาวพุทธที่อยู่ในแต่ละประเทศไปมาหาสู่กัน ย่อมก่อให้เกิดการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนความรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม นำมาซึ่งความเข้าใจอันดีระหว่างกัน เกิดเป็นเครือข่ายความร่วมมือทางด้านการศึกษาพระพุทธศาสนา แม้ว่าพระพุทธศาสนาที่เผยแผ่เข้าไปในแต่ละประเทศจะมีความแตกต่างกันในรูปแบบปฏิบัติหรือศาสนพิธี พิธีกรรม เกิดเป็นพระพุทธศาสนาลัทธินิกายต่างๆ กัน เช่น เถรวาทในไทย ศรีลังกา พม่า ลาว กัมพูชา มหายานในจีน เกาหลี ญี่ปุ่น เวียดนาม วัชรยานในทิเบต เป็นต้น แต่ก็ยังเป็นวิถีแห่งความเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบภายนอกที่ปรับให้เหมาะสมสอดคล้องกับวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น หากแต่สาระสำคัญของหลักธรรมคำสอนนั้น ล้วนแล้วแต่เป็นไปในทิศทางเดียวกันคือมุ่งไปสู่ความดับทุกข์ของชีวิต เช่น มีความเชื่อในเรื่องหลักกรรมและผลของกรรมเหมือนกัน เปรียบเสมือนน้ำที่ไหลเข้าไปในภาชนะที่มีรูปร่างต่างกัน เมื่อมองจากภายนอกเราจะเห็นว่าน้ำมีรูปลักษณะ

ต่างกันไปตามรูปลักษณะของภาชนะที่บรรจุ แต่เนื้อแท้ของความเป็นน้ำในแต่ละภาชนะต่างก็เป็นอย่างเดียวกัน

ด้วยเนื้อแท้ที่เหมือนกันนี้เอง ทำให้ชาวพุทธที่อยู่ในแต่ละภูมิภาคของโลกสามารถสื่อสารกันได้อย่างเข้าใจในฐานะชาวพุทธด้วยกัน ในขณะเดียวกัน ก็สามารถอยู่ร่วมกับผู้ที่นับถือศาสนาอื่น ๆ ได้โดยไม่ขัดแย้ง จึงปรากฏให้เห็นได้ว่า ในประเทศที่มีประชากรนับถือศาสนาอื่น ๆ เป็นหลัก ชาวพุทธก็สามารถดำเนินวิถีชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุข ดังเช่น ชาวพุทธในประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย บรูไน ติมอร์ตะวันออก เป็นต้น จึงนับได้ว่า พระพุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ อันนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคมโลกอย่างแท้จริง

๒. พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทย

พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามายังประเทศไทยเป็นเวลานาน ทำให้คนไทยได้รับการหล่อหลอมกลมกลืนและได้ซึมซับรับเอาหลักธรรมมาประพฤติปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิตเกิดเป็นระบบจริยธรรมที่ตั้งอยู่บนหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา เช่น ความเชื่อเรื่องการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วตามกฎแห่งกรรม ความกตัญญูกตเวทิต์ เป็นต้น ซึ่งส่งผลให้เกิดแบบแผนพฤติกรรมที่ดีงามในการอยู่ร่วมกันของคนไทย ตัวอย่างเช่น ครอบครัวของคนไทย ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่ มีปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ พี่ น้อง อยู่รวมกัน ผู้ที่เป็นเด็กต้องมีความเคารพผู้ใหญ่ ในขณะที่ผู้ใหญ่ก็ต้องมีความรักความเมตตาคอยอบรมสั่งสอนให้เป็นคนดี และจะยังคงรักษาแนวทางการปฏิบัติอย่างนี้ต่อไปจนตลอดชีวิต ทั้งนี้เพราะได้รับอิทธิพลจากคำสอนเรื่องความกตัญญูกตเวทิต์และการทำหน้าที่ตามหลักทศ ๖ คือ การปฏิบัติตนต่อคนที่ต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์ด้วย

ขนบธรรมเนียมประเพณีในวิถีชีวิตของคนไทยโดยส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ดังนักเรียนจะเห็นได้จากประเพณีนิยมในการทำบุญถวายทานในโอกาสสำคัญของชีวิตต่าง ๆ เช่น การทำบุญครบรอบในวันคล้ายวันเกิด การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ การทำบุญในโอกาสเปิดกิจการร้านค้าต่าง ๆ เป็นต้น แม้แต่ในยามที่ประสบความทุกข์ใจจากปัญหาต่าง ๆ คนไทยก็มักหันหน้าเข้าวัดเพื่อหาที่พึ่งทางใจด้วยการสันทนาธรรมกับพระสงฆ์ การทำบุญถวายทาน ทำให้เกิดความสบายใจ สามารถแก้ปัญหาความทุกข์ใจได้

ทั่วกรุงเทพมหานครและทั่วเมืองไทยเต็มไปด้วยวัดวาอารามทางพระพุทธศาสนา

ความที่ชนชาติไทยนับถือพระพุทธศาสนาเป็นเวลายาวนานนี้ทำให้เกิดการสร้างสรรคภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิต ผ่านการสั่งสมมโนธรรมจนเกิดเป็นความมั่งคั่งทางวัฒนธรรม ทำให้สังคมไทยเจริญรุ่งเรืองมาได้อย่างมีเอกลักษณ์จวบจนปัจจุบัน เป็นที่รู้จักของนานาชาติอารยประเทศ ทั้งหมดนี้ ก็เพราะอาศัยภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาที่เป็นรากฐานอันมั่นคงของวัฒนธรรมไทยนั่นเอง

๓. พระพุทธศาสนาเป็นเอกลักษณ์และมรดกของชาติ

เมื่อคนไทยได้ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และนำวัฒนธรรมทางศาสนามาประพฤติปฏิบัติผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงทำให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ของชาติมากมาย ดังจะเห็นได้ว่าเอกลักษณ์ของไทยไม่ว่าจะเป็นด้านภาษาที่มีการนำคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนามาใช้ อยู่ในภาษาไทยมากมาย ด้านวรรณกรรมที่มีเค้าโครงหรือแนวคิดเนื่องมาจากพระพุทธศาสนา เช่น ไตรภูมิพระร่วง ปุณโณวาทคำฉันท์ เป็นต้น รวมทั้งด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรมที่แสดงออกถึงแนวคิดและอิทธิพลของพระพุทธศาสนา หรือเอกลักษณ์ในทางขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม ในเทศกาลต่าง ๆ ของไทย

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินทางสถลมารคพระราชทานผ้ากฐิน ณ วัดพระเชตุพนฯ

เอกลักษณ์เหล่านี้ทำให้ไทยแตกต่างจากประเทศอื่นทั่วโลก และเป็นที่ยึดจำได้ ดังตัวอย่างเช่น ในยามที่เดินทางไปต่างประเทศ แล้วได้เห็นสถาปัตยกรรม เช่น ศาลาไทย ภาพจิตรกรรมไทย การไหว้ ความใจดีมีเมตตาของคนไทย ก็ย่อมเข้าใจได้ทันทีว่าเป็นไทย ซึ่งเอกลักษณ์เหล่านี้มีอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา นักเรียนจึงควรตระหนักถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย ควรช่วยกันรักษาพระพุทธศาสนาไว้ให้มั่นคง เพื่อดำรงเอกลักษณ์ของความเป็นไทย และวัฒนธรรมไทยที่บรรพบุรุษไทยได้รักษาให้ถาวรสืบต่อไปตราบนานเท่านาน

พระพุทธศาสนากับการพัฒนาชุมชนและการจัดระเบียบสังคม

๑. พระพุทธศาสนากับการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนในทางพระพุทธศาสนาได้แก่ การทำให้ชุมชนดีขึ้น เจริญขึ้น โดยมีเป้าหมายของการพัฒนาอยู่ที่การพัฒนามนุษย์ให้ดีขึ้น เจริญขึ้น ทั้งทางกาย ศีล จิต และปัญญา ที่เป็นที่ยอมรับกันในปัจจุบัน โดยทั่วไปแล้วว่าเป็นการพัฒนาที่สมดุล เป็นจุดเริ่มของการพัฒนาสิ่งอื่น ๆ ที่จะเกิดขึ้นตามมาทั้งหมด โดยเริ่มจากการฝึกหัดพัฒนาให้คนลด ละ เลิก จากความโลภ ความโกรธ ความลุ่มหลงมัวเมา อันเป็นสาเหตุแห่งความทุกข์ ความเดือดร้อน ความเสื่อมทั้งปวง จนถึงขั้นเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

เหตุที่พระพุทธศาสนาเน้นการพัฒนาคนก็เพราะมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญในการที่จะทำให้สังคมมนุษย์เจริญขึ้นหรือเสื่อมลง ดังนักเรียนจะพบเห็นได้โดยทั่วไปในสังคมหรือชุมชนของนักเรียนเองว่า หากมีใครแม้เพียงสักคนเดียวไม่ประพฤติอยู่ในทำนองคลองธรรม เช่น ดิดสิ่งเสพติด ลักขโมย เป็นต้น ก็ย่อมนำความเดือดร้อนความหวาดระแวงมาสู่คนทั้งชุมชน เพราะกลัวภัยที่จะเกิดจากความประพฤติเสียหายของบุคคลผู้นั้น เป็นต้นเหตุแห่งความเสื่อมของสังคมและนำมาซึ่งความทุกข์ของผู้คน

การพัฒนาคนจะต้องมีการเตรียมความพร้อมเพื่อการพัฒนาเสียก่อน ทั้งในด้านของผู้ทำหน้าที่พัฒนาและผู้ที่เป็นเป้าหมายแห่งการพัฒนา และที่สำคัญคือผู้ทำหน้าที่พัฒนาจะต้องพัฒนาตนเองให้เป็นแบบอย่างแห่งการพัฒนาเสียก่อน ดังคำที่ว่า “จะปลูกพืชต้องเตรียมดิน จะกินต้องเตรียมอาหาร จะพัฒนาการต้องพัฒนาคน จะพัฒนาคนต้องพัฒนาจิตใจ จะพัฒนาใคร ต้องพัฒนาตัวเองก่อน” เพราะหากตนเองไม่สามารถพัฒนาตนเองได้แล้ว การจะไปพัฒนาคนอื่นย่อมเป็นเสมือนคำที่ว่าแม่ปูสอนลูกปู ย่อมพาให้เดินหลงไม่ตรงทาง พระพุทธองค์จึงตรัสเหตุแห่งการพัฒนาหรือเหตุความเจริญ สำหรับเป็นแนวทางในการฝึกหัดพัฒนาตนไว้ ๓๘ ประการ เรียกว่า “มงคล” เพื่อเป็นฐานแห่งการพัฒนา มีการไม่คบคนพาล การคบคนดีมีปัญญา การบูชาบุคคลที่ควรเคารพบูชา การอยู่ในถิ่นฐานอันเหมาะสมเอื้อต่อการพัฒนา เป็นต้น

การพัฒนาตนเองให้พร้อมก่อนการพัฒนาผู้อื่นนั้น เป็นการสร้างสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนา เพราะการเรียนรู้ของเยาวชนคนรุ่นหลังผู้เป็นสมาชิกของสังคม มักเกิดจากการเรียนรู้ ดู ฟัง จำ จนเกิดเป็นพฤติกรรมเลียนแบบ ดังนั้น หากสิ่งแวดล้อมทางสังคมดี ย่อมช่วยให้การพัฒนาคนในสังคมชุมชน

ดีขึ้น หรือพัฒนาได้ง่ายขึ้น ในทางตรงข้าม หากสิ่งแวดล้อมทางสังคมไม่ดี ย่อมเป็นการยากที่จะพัฒนาคนในสังคมให้เป็นคนดี

สังคมไทยในปัจจุบันมีปัญหาเกิดขึ้นมากมาย เมื่อพิจารณาถึงเหตุที่แท้จริงแล้วจะพบว่าล้วนแต่มีมูลเหตุมาจากสภาพจิตใจของคนในสังคมขาดแคลนศีลธรรมอย่างรุนแรง เมื่อคนขาดศีลธรรม ขาดความรัก ความเมตตา ความปรารถนาดีต่อกัน มีความเห็นแก่ตัว ย่อมทำร้ายกันได้ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ เมื่อนานวันเข้า ปัญหาเหล่านี้ย่อมสะสมเป็นปัญหาเรื้อรังทางสังคมที่ยากต่อการแก้ไข หรือแก้ไขได้แต่ก็ต้องสูญเสียทรัพยากรและเวลาเป็นจำนวนมาก

การพัฒนาที่ผ่านมาได้นำมาสู่ข้อสรุปที่ว่า การที่จะพัฒนาประเทศให้สำเร็จผลเป็นความสงบสุข ความเจริญอย่างยั่งยืนที่แท้จริงนั้น หากจะพัฒนาเพียงด้านวัตถุอย่างเดียว แม้จะระดมทรัพยากรเพื่อการพัฒนาลงไปอย่างมากมาย ก็ไม่อาจทำให้สังคมบรรลุความมั่งคั่งรุ่งเรืองและสันติสุขที่แท้จริงได้ ในทางตรงกันข้าม ยิ่งจะนำไปสู่ปัญหาสังคมมากขึ้น ดังที่ทราบกันทั่วไปว่า ในสังคมหรือประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุมาก ประชาชนมักประสบปัญหาสังคมต่าง ๆ เกิดความทุกข์ ความเครียดจนถึงขั้นคิดสั้น ทั้งนี้ ก็เพราะขาดการพัฒนาทางด้านจิตใจที่เป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาที่สมดุลนั่นเอง

การแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติเป็นตัวอย่งปัญหาที่เกิดจากการพัฒนาที่ไม่สมดุล ก่อให้เกิดการสะสมและการใช้ทรัพยากรอย่างไม่เหมาะสม นำมาสู่ปัญหามลภาวะและก่อให้เกิดปัญหาภาวะโลกร้อนดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน แม้จะเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า ทรัพยากรในโลกนี้มีอยู่อย่างพอเพียงสำหรับความจำเป็นในการดำรงชีวิตของคนทุกคน แต่ไม่เพียงพอสำหรับความอยากของคนแม้เพียงคนเดียว แต่ด้วยเหตุที่คนขาดการพัฒนาอย่างสมดุลภายในจิตใจ จึงเป็นที่มาของปัญหาการเอาัดเอาเปรียบกัน ซึ่งหากมนุษย์ไม่หันกลับมาพิจารณาทบทวน ลด ละ เลิก พฤติกรรมดังกล่าว นับวันปัญหาจะขยายขอบเขตมากขึ้น จนไม่สามารถแก้ไขได้ ดังนั้น การพัฒนาอย่างสมดุลจึงไม่ใช่การมุ่งพัฒนาภายนอกให้เกิดความเจริญมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ หรือการสร้างสรรคทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี เพื่อหวังเพียงความกินดีอยู่ดีเท่านั้น แต่ต้องพัฒนาภายในจิตใจให้มีจิตใจที่ดีงาม มีศีลธรรมมากขึ้น

การจะแก้ไขปัญหาลังคม จึงต้องพัฒนาคนทางด้านจิตใจให้มีความเมตตา กรุณา มุ่งความดี ความเจริญต่อกันเป็นประการแรก อุปมาดังเช่นคนไข้จะหายจากอาการป่วยไข้ได้ก็เพราะยอมรับการรักษาเยียวยาจากแพทย์อย่างถูกต้องด้วยวิธีการต่าง ๆ มีการรักษาด้วยการใช้ยา การผ่าตัด การทำกายภาพบำบัด เป็นต้น ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นมากมายจะได้รับการแก้ไข ก็ต่อเมื่อคนในสังคมยอมรับการเยียวยารักษาการพัฒนาฟื้นฟูด้วยธรรมโอสธ พระพุทธศาสนามีหลักธรรมสำหรับช่วยแก้ปัญหาและส่งเสริมการพัฒนาชุมชน เจือนไขอยู่ที่จะต้องนำมาใช้เป็นแนวทางปฏิบัติพัฒนาอย่างจริงจัง เพราะธรรมะจะรักษาคนก็ต่อเมื่อคนรักษาธรรมประเพณีธรรมเท่านั้น เปรียบเสมือนยาจะสามารถออกฤทธิ์รักษาอาการป่วยไข้ได้ก็ต่อเมื่อผู้ป่วยรับประทานยาอย่างถูกต้อง

ในกระบวนการแก้ปัญหาและการพัฒนาชุมชนนี้ ถือเป็นหน้าที่หลักอย่างหนึ่งของพระสงฆ์ตรงตามพระพุทธดำรัสที่ตรัสแก่พระอรหันตสาวกว่า

...ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์แก่คนจำนวนมาก เพื่อความสุขแก่คนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พวกเธออย่าไปทางเดียวกันสองคน จงแสดงธรรม งามในเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ (การดำเนินชีวิตประเสริฐ) ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ทั้งอรรถและพยัญชนะ

นับแต่นั้นมา พระสงฆ์จึงมีหน้าที่ทั้งในด้านการพัฒนาตนเองให้บรรลุเป้าหมายแห่งการพัฒนาเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือหลุดพ้นจากความยึดมั่นถือมั่น ไม่ถูกผูกพันด้วยกิเลสตัณหาทั้งปวง และมีหน้าที่ต่อสังคมในการนำธรรมะออกเผยแผ่ ให้การศึกษาอบรมแก่ประชาชนให้เกิดการพัฒนาจิต ควบคู่กันไปด้วย

ในปัจจุบัน บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนได้มีพัฒนาการไปตามเหตุปัจจัยแห่งการเปลี่ยนแปลงของสังคม พระสงฆ์ได้เป็นผู้นำทางจิตใจและปัญญา ทำให้มีผลดีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เมื่อมีวัดเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ทั้งโดยการริเริ่มพัฒนาของพระสงฆ์เอง และโดยการร่วมมือกับหน่วยงานราชการ ทำให้มีวัดหลายแห่งได้กลายเป็นศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์ฝึกอาชีพของชุมชน ช่วยให้ประชาชนได้รับความรู้ในการดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพ พร้อมกับได้เรียนรู้ธรรมะผ่านการทำกิจกรรมควบคู่กันไปด้วย ทำให้เกิดการพัฒนทั้งภายนอกและภายในจิตใจ ส่งผลให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขของคนในชุมชน

๒. พระพุทธศาสนากับการจัดระเบียบสังคม

นอกจากบทบาทในการพัฒนาจิตใจหรือพัฒนาคนดังที่กล่าวมาแล้ว พระสงฆ์ยังมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นสังคมในอุดมคติหรือสังคมตัวอย่าง ที่มีการจัดระเบียบภายในองค์กรให้เอื้อต่อการพัฒนาตนเอง และเป็นแบบอย่างแห่งการปฏิบัติพัฒนาชีวิตแก่สังคมทุกเหล่า

พระพุทธเจ้าทรงวางบทบัญญัติพระวินัยไว้หลายประการเพื่อเป็นพื้นฐานในการอยู่ร่วมกันของพระสงฆ์สาวก ทรงบัญญัติการจำพรรษาด้วยกัน เพื่อให้พระสงฆ์ได้มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การปฏิบัติธรรมระหว่างกันเป็นประจำ มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีวิริยอุตสาหปฏิบัติต่อกันที่ยังความเป็นปึกแผ่นของหมู่คณะ โดยมีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การอบรมตนไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกันคือการหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง (วิมุตติ)

สังคมสงฆ์จึงเป็นสังคมในอุดมคติที่มีการจัดระเบียบเพื่อเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ๓ ด้าน คือ

๑. **ด้านศีล** อบรมพฤติกรรมทางกายและทางวาจาเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างตัวเองกับผู้อื่น รวมทั้งสิ่งแวดล้อมภายนอกอื่น ๆ โดยมีพระวินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้เป็นกรอบควบคุมความประพฤติให้เกิดความเสมอภาคทางการปฏิบัติ และเป็นอุปายสำหรับช่วยปรับสภาพจิตให้เหมาะต่อการพัฒนาสมาธิ

๒. **ด้านสมาธิ** อบรมจิตให้มั่นคงหนักแน่นและนุ่มนวล ควบแก่การฝึกหัดพัฒนาและเป็นที่ยอมรับคุณธรรมชั้นสูง เป็นจิตที่มีศักยภาพ มีพลัง เป็นที่ตั้งแห่งการพัฒนาปัญญา

๓. **ด้านปัญญา** อบรมปมเพาะและพัฒนาปัญญาให้รอบรู้ รู้ทันสภาพความเป็นจริงของสิ่งทั้งปวง เป็นอิสระทางปัญญา ไม่ถูกผูกมัดจิตด้วยกิเลสตัณหาทั้งปวง

สังคัมภีร์มี “สังฆกรรม” คือ กิจกรรมที่จะต้องทำโดยอาศัยความยอมรับของหมู่คณะที่เรียกว่า “สังฆมติ” หลายประการ เช่น ในการให้อุปสมบทเพื่อรับกุลบุตรเข้าร่วมเป็นสมาชิกใหม่ของสังคัม การสวดสมมติสีมาเพื่อกำหนดเขตอุโบสถสำหรับทำสังฆกรรม เป็นต้น

การจัดระเบียบของสังคัมภีร์จึงตั้งอยู่บนฐานของ “วินัย” ที่ช่วยให้เกิดความเรียบร้อยดีงาม การยอมรับกันในฐานะผู้ที่เสมอกันด้านศีลาจารวัตร เป็นแนวทางที่วางไว้เป็นแบบปฏิบัติเพื่อก้าวไปสู่ “ธรรม” คือความหลุดพ้น จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า ธรรมวินัยเป็นปัจจัยแห่งการจัดระเบียบในทางพระพุทธศาสนา

นอกจากการจัดระเบียบเพื่อความเป็นชุมชนแห่งสังฆะดังกล่าวแล้ว พระพุทธเจ้ายังได้วางหลักหน้าที่ของสงฆ์ที่จะต้องรับผิดชอบต่อสังคัมคฤหัสถ์ ในฐานะที่ยังต้องผูกพันกับสังคัมคฤหัสถ์ในการทำหน้าที่ต่อกัน แต่ทรงห้ามการผูกมัดจนเป็นพันธะขัดขวางการฝึกหัดพัฒนาคุณธรรมของตนเอง รวมทั้งห้ามทำความเดือดร้อนแก่สังคัมคฤหัสถ์ ดังพระพุทธดำรัสที่ว่า

“มนิพิงจาริกไปในเขตคาม ไม่ทำลายศรัทธาและโภคะของชาวบ้าน ดุจภุมรดุตรหวานของบุปผชาติแล้วจากไป ไม่ให้สีและกลิ่นชอกช้ำ” กล่าวคือ ให้ทำประโยชน์ต่อสังคัมคฤหัสถ์เหมือนสิ่งที่ทำหน้าที่ของตนคือการดูดเอาเฉพาะน้ำหวานเพียงเพื่อการเลี้ยงชีพแต่พอเพียง ในขณะที่เดียวกันก็ทำหน้าที่ผสมเกสรให้แก่ดอกไม้ให้สามารถพัฒนาเป็นผลสืบเผ่าพันธุ์เจริญงอกงามต่อไปได้โดยไม่ได้ทำให้เกิดความเสียหาย เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและแก่ผู้อื่น พึงพาอาศัยกันตามขอบเขตหน้าที่ที่มีต่อกัน

ในฝ่ายคฤหัสถ์นั้น การอยู่ร่วมกันเป็นสังคัมของมนุษย์ นับตั้งแต่การอยู่ร่วมกันเป็นสังคัมหน่วยเล็กที่สุดคือครอบครัว ขยายตัวออกไปเป็นหมู่บ้าน ชุมชน จนถึงรวมกันเป็นประเทศชาตินั้น ประกอบด้วยลักษณะความสัมพันธ์ที่มีต่อกันหลายรูปแบบ เช่น อายุ เพศ ศาสนา ฐานะ อาชีพ รสนิยม เป็นต้นที่แตกต่างกันไป ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมี “การจัดระเบียบสังคัม” ซึ่งหมายถึงการทำให้สังคัมมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม เพื่อการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความแตกต่างหลากหลายได้อย่างสันติสุข

การจัดระเบียบทางสังคัมในทางพระพุทธศาสนาได้แก่ การวางหลักแห่งการปฏิบัติระหว่างกันทั้งในส่วนที่เป็นข้อห้ามไม่ให้ทำความชั่วอันจะทำให้ตัวเองและผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน และในส่วนที่เป็นข้อควรปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเองให้มีความเจริญทางด้านจิตใจ ดังเช่น คำสอนเรื่องเบญจศีลที่เป็นข้อห้ามและเบญจธรรมเป็นข้อที่ควรปฏิบัติพัฒนาให้มีในตน

ดังนั้น “ศีล” จึงเป็นเครื่องมือในการจัดระเบียบทางสังคัมขั้นพื้นฐานในทางพระพุทธศาสนาที่ว่าด้วยการจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับคนอื่นในสังคัม เป็นข้อห้ามสำหรับควบคุมพฤติกรรมไม่ให้เกิดการแสดงออกที่เป็นการละเมิดสิทธิทางกาย ทางวาจาของผู้อื่น ในขั้นพื้นฐานได้วางหลัก**ศีล ๕** ไว้สำหรับเป็นแนวปฏิบัติ คือ **ห้ามฆ่าห้ามเบียดเบียนทำร้ายผู้อื่น ห้ามลักทรัพย์ ห้ามประพฤตินิดในคู่ครองของรัก ห้ามพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ คำเพ้อเจ้อ และห้ามเสพสิ่งเสพติดอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท**

ส่วน “ธรรม” นั้นเป็นเครื่องมือในการจัดระเบียบสังคัมขั้นสูงขึ้น เป็นการพัฒนาทัศนคติของบุคคลอันจะส่งผลให้เกิดการแสดงออกทางกาย ทางวาจาที่ดี เป็นการจัดระบบความสัมพันธ์จากภายในจิตใจของบุคคลกับสิ่งแวดล้อม เป็นข้อควรฝึกหัดพัฒนาให้มีเพิ่มพูนยิ่ง ๆ ขึ้นในจิตใจ ในขั้นพื้นฐานได้แก่ **หลักเบญจธรรม ๕ คือ ความมีเมตตา กรุณา การประกอบสัมมาอาชีพ การระวังสังวรในเรื่องคู่ครองของรัก การรักษาความสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น และการฝึกจิตให้มีความระลึกรู้ตัวอยู่ตลอดเวลา** และหลักธรรมที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคัม เช่น หลักแห่งการสงเคราะห์เอื้อเฟื้อ (สังคหวัตถุ ๔) คือ การให้การแบ่งปัน การพูดจาน่ารักประสานไมตรี การบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น และการเอาตัวเข้าสมานกับสังคัม ร่วมสุขร่วมทุกข์ เคียงบ่าเคียงไหล่กันกับเพื่อนบ้านในชุมชน

“ศีล” จึงเป็นเกณฑ์ขั้นพื้นฐานสำหรับการจัดระเบียบสังคัมตามคตินิยมทางพระพุทธศาสนา โดยมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาทางจิตให้เกิดคุณภาพชีวิตที่สูงขึ้นเต็มศักยภาพ โดยสอดคล้องกลมกลืนกัน ศีลจึงเป็นเสมือนด้ายร้อยดอกไม้หลากชนิดหลากสีลั่นที่วางกองอยู่อย่างไร้ระเบียบ ให้เป็นพวงมาลัยที่มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม ส่วนธรรมเป็นเสมือนพานทองรองรับพวงมาลัยที่เรียงร้อยไว้เรียบร้อยแล้วให้ดูโดดเด่นงดงาม ควรแก่การนำไปใช้ประโยชน์

สังคัมที่จะเป็นระเบียบได้จึงต้องอาศัยทั้ง**ศีลและธรรม**เป็นแนวทางในการดำเนินการเพื่อให้เกิดความสมดุลในระบบสังคัม และเพื่อสร้างสรรค์สังคัมให้เป็นสังคัมแห่งกาลยาณมิตร ที่เป็นสิ่งแวดล้อมสำคัญในการสร้างสรรค์มวลสมาชิกรุ่นใหม่ของสังคัมเพื่อร่วมพัฒนาไปสู่ความผาสุกอย่างยั่งยืนทั้งแก่ตนเอง ชุมชนและโลกโดยรวม